

УДК 94(477)"18"

В. В. Шеліхова

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СЕЛЯНСЬКИХ ПРОМИСЛІВ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ ТА СЛОБІДСЬКОЇ УКРАЇНИ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ (1860–90–ті рр.)

У статті розглядаються особливості історіографічного процесу другої половини XIX ст. у Російській імперії, які відображають дослідження розвитку селянських промислів у Лівобережній та Слобідській Україні. Подано об'єктивний аналіз праць, визначено їх позитивні та негативні сторони у висвітленні вказаної проблеми. Розглянуто як вдосконалювалась, у відповідності з рівнем розвитку історичної науки, методика дослідження, збагачувалась джерельна база, розширювалась тематика робіт, конкретизувались уявлення про процеси розвитку селянської промисловості.

Ключові слова: селянство, кустарна промисловість, дослідження, Лівобережна Україна, Слобідська Україна.

Українські дрібні кустарні виробництва мають багатомісячну історію. Дослідження обраної проблеми обумовлено необхідністю сьогоденного переосмислення багатьох суттєвих аспектів історії українського села. Саме тому, для сучасної історичної науки дослідження кустарного виробництва представляє значний науковий і практичний інтерес.

Упродовж періоду другої половини XIX століття вийшли друком ряд праць, де певною мірою розглядаються деякі аспекти становлення, розвитку та занепаду промислів на Лівобережжі. За кількістю опублікованих праць і глибиною висвітлення в них різних аспектів цієї промисловості можна судити, що вона постійно перебувала в полі зору істориків, економістів, публіцистів і займала помітне місце в російській, а згодом і в радянській історико-економічній літературі. Ця тема продовжує цікавити і багатьох сучасних дослідників як в Україні, так і за її межами.

Розглянемо період з 1860 до початку XX ст., коли в літературі з'явилися перші праці з дослідження кустарної промисловості у Російській імперії фахівців різних профілів: економістів, статистів, етнографів.

Вивчення кустарних промислів на території Російської імперії Російським географічним, Вільно-Економічним товариствами та Міністерством державного майна розпочалося на початку 1850-х років [1]. До цього часу в літературі з'являлися лише побіжні відомості з цього питання, які були розпорошені в окремих губернських та земських виданнях, що стосувалися загального розвитку промисловості та кустарних промислів у державі. Перші спроби наукового аналізу селянських промислів були зроблені вже у 1850-ті роки в основному у формі уривчастих заміток і невеликих статей, представлених у різних періодичних виданнях, їх поява була тісно пов'язана з практикою і планами російського уряду щодо корінного реформування всього аграрного сектора країни. Саме пошукам найбільш раціональних шляхів подальшого розвитку селянських промислів, їх перспективам в умовах жорстких товарно-ринкових відносин були присвячені ці замітки й статті. Написані з різних приводів і на різні теми публікації цього періоду мали одну суттєву спільну рису: усі вони були ще доволі далекі від вимог, що ставилися до історико-економічних досліджень і носили публіцистичний характер.

Перша ж по-справжньому серйозна наукова робота про кустарну промисловість вийшла у світ в 1861 році. Її автор економіст О. Корсак на основі статистичних даних, зібраних Генеральним штабом і Міністерством державного майна, показав місце й роль кустарної промисловості в соціально-економічному житті Російської імперії, оцінюючи цю форму промисловості як "вельми значну форму виробництва" [2, с.12]. Крім цього, у роботі вдало зіставлені масштаби і форми розвитку сільських промислів у Росії з подібними процесами у Західній Європі та зроблено важливий висновок про існування загально цивілізаційного шляху розвитку цієї промисловості. Однак О. Корсак поділяв поширене в його час помилкове уявлення про неможливість подолати цілу низку негативних моментів (погані умови при закупівлі сировини, труднощі збуту, кабальна залежність від скупників, примітивна технологія та ін.), притаманних кустарному виробництву в період, який він розглядав. Дослідник поставив питання дослідження кустарної промисловості на науковий рівень, указуючи на її величезне значення в загальному виробництві й намагаючись визначити її місце серед ремісничої та фабричної промисловості [2].

Після виходу у світ праці О. Корсака настала певна перерва у вивченні проблеми, яка тривала до кінця шістдесятих років. В 1870 році 1 Всеросійський з'їзд фабрикантів і заводчиків та 2 з'їзд сільських господарів, у ході яких обговорювалися заходи з розвитку кустарної промисловості, дали поштовх для відносно широкої організації вивчення цієї форми промисловості та появи нових наукових робіт. Головними організаторами практичного вивчення кустарної промисловості в цей період виступали такі загальноросійські об'єднання, як Російське технічне товариство (в 1879 році відкрило своє регіональне відділення у Харківській губернії), Товариство для сприяння російській промисловості й торгівлі, Вільно-економічне товариство, Російське географічне товариство [3], яке вже у 1874 році видало працю секретаря відділу статистики князя А. Мещерського та Дійсного Члена Товариства К. Модзалевського "Свод материалов по кустарной промышленности в России", де автори подали статистичні та економічні відомості про стан кустарної промисловості, зокрема гончарства, в Харківській губернії [4].

У грудні 1872 року при Департаменті торгівлі та мануфактур Міністерства фінансів Росії було створено комісію для дослідження кустарних промислів у Росії. Результатом її роботи було видання 16 об'ємних томів "Трудов комиссии по исследованию кустарной промышленности в России" (1882-1897). Саме тоді було

проведено обстеження стану промислів Сумського, Охтирського та Куп'янського повітів Харківської губернії. У 1880 році промисли Куп'янського повіту, осередків, зокрема с. Гороховатки та Гаврилівки, досліджував Л. Соколовський, який не тільки яскраво охарактеризував місцеві промисли, а й намагався визначити час виникнення їх в даній місцевості [5]. Кустарні промисли Сумського повіту в 1881 році вивчав відомий етнограф П. Єфименко [6]. У своїй статті "Кустарные отхожие и некоторые сельские промыслы в Сумском уезде" він висвітлив умови праці цегельників села Басівки. Важливі відомості про умови гончарювання в місті Охтирці, селах Боромлі, Котельві, Деревках та Млинках Охтирського повіту, а саме: про історію виникнення, технологію місцевого кустарного гончарного виробництва, умови збуту виробів та побут місцевих гончарів у 1881 році знаходимо в праці О. Твердохлібова [7] "Гончарный промысел в Ахтырском уезде в 1881 году". Зазначені праці відіграли важливу роль для дослідників, оскільки містять важливі етнографічні матеріали з історії промислів Лівобережної України.

У 2 випуску "Харьковского сборника" в 1888 році була опублікована стаття Н. Савицького "Кустарные промыслы в Харьковской губернии", у якій встановлено кількісний склад кустарів у різних повітах, а також охарактеризовано обсяги кустарного виробництва у губернії [8].

У 1870-80-ті роки також вийшло кілька монографічних досліджень з характеристикою розвитку й стану різних видів селянських позаземлеробських виробництв. Найбільший інтерес серед них становили праці В. Черняєва [9], де окремі промисли були у вигляді монографічного опису. Серед авторів зустрічались добре підготовлені високоосвічені спеціалісти, які служили в центральних міністерствах і відомствах. До їх безпосередніх обов'язків входило збирання й аналіз інформації про селянську промисловість усіх регіонів Російської імперії, і тому статті, зібрані у вищезазначених збірниках, були багаті на фактичний матеріал. Так, наприклад, у статтях Ф. Корольова детально розглядався розвиток на Харківщині гончарного промислу [10], М. Шевлягіна – шкіряного [11], В. Лозовського – кошикового [12], С. Когуєва – струнного [13]. Особливий інтерес у низці цих робіт викликають статті урядовця О. Алова [14]. Йому вдалося досить детально простежити історію розвитку виробництва плугів у кустарних господарствах сл. Білосток Старобільського повіту. Таким чином, матеріали збірників представляють певний науковий інтерес, бо містять багато відомостей про час виникнення промислів, їх географію, умови праці промисловиків, способи отримання сировини й збуту товарів тощо.

У 1892 році з'явилася праця В. Іванова "Неизданные труды по исследованию народной жизни", де автор, наводячи дані про кількість селян-кустарів у окремих осередках Харківської губернії, дослідив питання прибутковості майстрів міста Ізюм від занять місцевими кустарними промислами, а також повідомив про існування гончарного та цегельного промислів в селах Новій Водолазі, Боромлі, Межирічі та в містах Охтирці й Сумах Харківської губернії [15].

Серед монографічних праць у 1880-90-ті роки численністю та ґрунтовністю виділялися, перш за все, дослідження істориків і економістів народницького напрямку. Приділяючи соціально-економічним проблемам багато уваги, розкриваючи самотність економічного ладу Російської імперії, вони заперечували прогресивність великого капіталістичного виробництва й досить часто ідеалізували селянські промисли. Так, один з найвідоміших ідеологів народництва В. Воронцов у цілому ряді своїх праць [16] переконливо доводив на основі фактичного матеріалу здатність дрібного селянського товарного виробництва існувати тривалий час поруч із великими заводами та фабриками. Він також щиро закликав державу й суспільство всебічно сприяти подальшому розвитку різноманітних сільських промислів. Серед основних причин виникнення цієї промисловості В. Воронцов указував на сезонність сільськогосподарських робіт, а шляхи подальшого розвитку промислів зводив до чотирьох напрямків: поліпшення техніки виробництва, організації постачання сировини, розширення кредитування, розвитку збутової кооперації. Історичну прогресивність і перспективність кустарної промисловості доводив і економіст К. Бюхер, вважаючи, що вона "...протримається ще довго поряд із фабрикою в галузях промисловості з різним коливанням попиту й з великою різноманітністю видів товару" [17].

В основному оптимістично дивилися на долю селянського підприємництва в Україні та Росії й багато інших авторів – В. Василенко [18], О. Васильчиков [19], О. Чупров [20], М. Титович [21], М. Єгерський [22], О. Ісаєв [23], О. Погрузов [24], М. Пономарьов [25], М. Даніельсон [26], М. Каблуков [27], М. Довнар-Запольський [28], В. Саранцев [29], М. Соболев [30], Г. Вагнер [31], К. Пакульський [32], С. Сергеев [33]. Характеризуючи сільські промисли як "народне виробництво", вони зуміли виявити в їх розвитку багато позитивних тенденцій: зростання чисельності промисловиків, створення умов для появи нових виробництв, розширення їх географії, поступальне удосконалення техніки й технології.

У цей період з'явилося багато регіональних праць присвячених розвитку селянських промислів. Так, місцевої дослідник краю О. Твердохлібов у 2 випуску "Харьковского сборника" за 1888 рік подав статтю з етнографії села Котельви Охтирського повіту, де зустрічаємо й статистичні дані про селянські промисли [34]. У 7 випуску "Харьковского сборника" за 1893 рік надруковано етнографічні матеріали з обстеження кустарних промислів Харківської губернії: А. Базія (село Нова Водолага) [35], І. Федченко (містечко Котельва) [36], М. Косьянова (село Євсуг) [37], М. Попова (село Ямпіль) [38]. Автори звернули увагу на особливості поселень, садіб, інтер'єрів селянських господарств, побутових умов життя та праці мешканців цих сіл, місцевих звичаїв, морально-етичних стосунків у сільській громаді тощо. У цьому ж збірнику вміщена й стаття В. Іванова "Современная деревня", де використано матеріал про життя селян, кустарів та ремісників [39]. В останнє десятиліття XIX століття поживалася діяльність дослідників фольклору Лівобережжя. Це праці відомих етнографів та фольклористів П. Іванова [40], М. Сумцова [41], І. Манжури [42], М. Номиса [43]. У Харківському збірнику було надруковано матеріали етнографічних експедицій до

різних сіл регіону, що були зібрані членами волосних правлін та місцевими вчителями: А. Івановою [44], Г. Калашниковим та А. Калашниковим [45], П. Марусовим [46], М. Костициком [47].

У 90-ті роки XIX століття на загальнодержавному рівні поширюються історичні праці, у яких під час аналізу селянської промисловості використовується марксистська методологія. У книгах і статтях І. Струве [48], М. Туган-Барановського [49], С. Харизоменова [50], В. Леніна [51] та інших критикувалися народницькі ідеалістичні погляди на місце й роль селянських промислів у народному господарстві. Самі промисли розглядалися переважно як тимчасове, перехідне явище, що передує великій індустрії. Економіст М. Туган-Барановський визначив цю позицію словами: “У нас... не було ніякої промислової культури, окрім капіталістичної, і немає заможного та численного класу дрібних підприємців...” [52, с.23]. Внесок марксистських авторів полягав не лише в тому, що вони зібрали і ввели в науковий обіг багатий економіко-статистичний матеріал, але й у прагненні розкрити товарно-ринкову сутність селянських промислів. Відкидаючи принципіві положення марксистських поглядів на пореформену селянську промисловість, з останнім висловлюванням про те, що вона є невід’ємною складовою частиною існуючих товарно-ринкових відносин, цілком можна погодитися.

Тему історії промислів в місті Харків висвітлює спільна праця Д. Багалія та Д. Міллера “История города Харькова за 250 лет его существования (1655-1905 гг.)” [53].

Огляд зазначених вище робіт показує, що вивчення питання селянських промислів на Лівобережній Україні у 60-90-х роках XIX століття фактично здійснювалося шляхом збирання статистичних, економічних та етнографічних даних і лише окремі роботи містять узагальнюючий та аналітичний матеріал.

Таким чином, з різних аспектів теми написано значну кількість праць. У них зібраний і узагальнений, у відповідності з рівнем розвитку історичної науки, значний фактичний матеріал. Поступово вдосконалювалася методологія й методика досліджень, зростала їх проблематика, збагачувалася джерелознавча база, конкретизувались уявлення про процеси розвитку селянського промислового підприємництва, взаємозв’язки економічних, соціальних, технічних та інших факторів у цьому складному процесі. Тому можна констатувати, що загалом в історичній літературі створена достатня база для подальшого вивчення історії селянських промислів на Україні.

Джерела та література

1. Итоги полувековых толков о помощи кустарю // Сборник сведений и статей по кустарной промышленности. – СПб. : Типография Северного телеграфного агентства, 1891. – 378 с.
2. Корсак А.К. О формах промышленности вообще и о значении домашнего производства (кустарной и домашней промышленности) в Западной Европе и России / А.К. Корсак. – М. : Тип. Грачева и К°, 1861. – 310 с.
3. Филиппов Н.Г. Научно-технические общества России (1866-1917 гг.) / Н.Г. Филиппов. – М. : Наука, 1976. – 214 с.
4. Мещерский А. Свод материалов по кустарной промышленности в России / А. Мещерский, К. Модзалевский. – СПб. : типография В.Киршбаума, 1874. – 124 с.
5. Соколовский Л. Гончары в Купянском уезде в 1880 году / Л. Соколовский // Труды комиссии по исследованию кустарных промыслов Харьковской губернии. – Харьков : типография Губернского правления, типография окружного штаба, 1883. – Вып. II. – С. 33-57.
6. Ефименко П. Кустарные, отхожие и некоторые сельские промыслы в Сумском уезде / П. Ефименко // Труды комиссии по исследованию кустарных промыслов Харьковской губернии. – Харьков : типография Губернского правления, типография окружного штаба, 1882. – Вып. I. – С. 1-111.
7. Твердохлебов А. Гончарный промысел в Ахтырском уезде в 1881 году / А. Твердохлебов // Труды комиссии по исследованию кустарных промыслов Харьковской губернии. – Харьков : типография Губернского правления, типография окружного штаба, 1885. – Вып. III. – С. 1-52.
8. Савицкий Н. Кустарные промыслы в Харьковской губернии / Н. Савицкий // Харьковский сборник (далі - ХС). – 1888. – Вып. 2. – С. 249-266.
9. Черняев В.В. Русское сельскохозяйственное машиностроение / В.В. Черняев. – СПб. : Тип. В. Киршбаума, 1885. – 103 с.
10. Королёв Ф.Н. Кустарное гончарство в Полтавской, Харьковской и Черниговской губерниях. Исследования 1888-1890 гг. / Ф.Н. Королёв // Отчеты и исследования по кустарной промышленности в России. – СПб.: Тип. В. Киршбаума, 1892. – Т. 1. – С. 404-429.
11. Шевлягин Н.Н. Кожевенное производство в Нижегородской, Черниговской, Полтавской, Харьковской и Курской губерниях / Н.Н. Шевлягин // Отчеты и исследования по кустарной промышленности в России. – СПб.: Тип. В. Киршбаума, 1894. – Т. 2. – С. 195-258.
12. Лозовской В.В. Корзиноплетение и дужное производство в Харьковской, Курской, Рязанской и других губерниях / В.В. Лозовской // Отчеты и исследования по кустарной промышленности в России. – СПб.: Тип. В. Киршбаума, 1900. – Т. 6. – С. 345-350.
13. Когуев С.П. Кустарное производство музыкальных инструментов и струн в России / С.П. Когуев // Отчеты и исследования по кустарной промышленности в России. – СПб. : Тип. В. Киршбаума, 1912. – Т. 10. – С. 22-35.
14. Алов А.А. Производство плугов в слободе Белостоке / А.А. Алов // Отчеты и исследования по кустарной промышленности в России. – СПб.: Тип. В. Киршбаума, 1898. – Т. 5. – С. 471-489.
15. Иванов В.В. Неизданные труды по исследованию народной жизни (Кадастр Харьковской губернии) / В.В. Иванов. – Харьков : типография Губернского правления, 1892. – 134 с.
16. Воронцов В.П. Значение кустарных промыслов, общие условия их развития и меры по их поддержанию в России / В.П. Воронцов. – СПб. : Тип. В. Киршбаума, 1902. – 217 с.
17. Бюхер К. Возникновение народного хозяйства / К. Бюхер. – СПб. : Тип. т-ва “Общ. Польза”, 1912. – 313 с.
18. Василенко В.И. Кустарные промыслы сельских сословий Полтавской губернии / В.И. Василенко. – Полтава : Полт. губ. земск. управа, 1887. – Вып. 2. – 163 с.
19. Васильчиков А.А. Сельский быт и сельское хозяйство в России / А.А. Васильчиков. – СПб. : Тип. Стасюлевича, 1881. – 161 с.
20. Чупров А.И. Крестьянский вопрос. Статьи 1900-1908 годов / А.И. Чупров. – М. : Тип. Сабашникова, 1909. – 339 с.
21. Цытович Н. Кустарная промышленность в России / Н.Цытович. – К. : Тип. ун-та, 1884. – 150 с.

22. Езерский Н. Кустарная промышленность и ее значение в народном хозяйстве / Н. Езерский. – М. : б.и., 1894. – 112 с.
23. Исаев А.А. Настоящее и будущее русского общественного хозяйства / А.А. Исаев. – Спб.: Тип. Стасюлевича, 1896. – 205 с.
24. Погрузов А.Д. Кустарная промышленность России, ее значение, нужды и возможное будущее / А.Д. Погрузов. – Спб. : б.и., 1901. – 63 с.
25. Пономарев Н.В. Кустарные промыслы в России / Н.В. Пономарев. – Спб. : Тип. М.М. Гутцац, 1900. – 79 с.
26. Даниельсон Н.Ф. Очерки нашего пореформенного общественного хозяйства / Н.Ф. Даниельсон. – Спб. : Тип. Бенке, 1893. – 346 с.
27. Каблуков Н.А. Об условиях развития крестьянского хозяйства в России / Н.А. Каблуков. – М. : Тип. “Книжное дело”, 1908. – 309 с.
28. Давнар-Запольский М.В. История русского народного хозяйства / М.В. Давнар-Запольский. – К. : Тип. Чоколов, 1911. – Т. 1. – 366 с.
29. Саранцев В.В. Артель в кустарной промышленности / В.В. Саранцев. – СПб. : Тип. Шредера, 1895. – 110 с.
30. Соболев М.Н. Кустарная промышленность / М.Н. Соболев // Нужды деревни по работам экономистов о нуждах сельскохозяйственной промышленности: Сборник статей. – Спб., 1904. – Т. 2. – С. 337-374.
31. Вагнер Г. Ремесленники и их мастерение. Описание и изображение 150 ремесленных и фабричных производств / Г. Вагнер. – Спб.-М. : Тип. В. Киршбаума, 1873. – 20 с.
32. Пакульский К.А. Краткие очерки кустарных промыслов Черниговской губернии / К.А. Пакульский. – К. : Тип. АО “Петр Басманов в Киеве”, 1898. – 119 с.
33. Сергеев С. Вопросы русской промышленности / С.Сергеев. – Одесса: б.и., 1897. – 81 с.
34. Твердохлебов А. Сл. Котельва / А. Твердохлебов // ХС. – 1888. – Вып. 2. – С. 113-126.
35. Базий А. Сл.Нова Водолага / А. Базий // ХС. – 1893. – Вып. 7. – С. 124-146.
36. Федченко И. Сл.Котельва / И. Федченко // ХС. – 1893. – Вып. 7. – С. 157-171.
37. Косьянова М. Сл.Євсуг / М. Косьянова // ХС. – 1893. – Вып. 7. – С. 189-214.
38. Попова М. Сл.Євсуг / М. Попова // ХС. – 1893. – Вып. 7. – С. 215-232.
39. Иванов В.В. Современная деревня / В.В. Иванов // ХС. – 1893. – Вып. 7. – С. 3-15.
40. Иванов П. Народные рассказы о ведьмах и упырях (материалы для характеристики мирозерцания крестьянского населения Купянского уезда) / П. Иванов // Сборник Харьковского историко-филологического общества. – 1891. – Т. III. – С. 156-228.
41. Сумцов Н.Ф. Колдуны, ведьмы и упыри / Н.Ф. Сумцов // Сборник Харьковского историко-филологического общества. – 1891. – Т. III. – С. 229-278.
42. Манжура И.И. Сказки, пословицы и т.п., записанные в Екатеринославской и Харьковской губерниях / И.И.Манжура. – Харьков : типография К.Счасни, 1890. – 194 с.
43. Номис М. Українські приказки, прислів'я і таке інше (Збірники О.В.Марковича і других) / М. Номис. – Спб. : в друкарнях Тиблена і комп. І Куліша, 1864. – XVII. – 304 с.
44. Иванова А.В. Сл.Кабанье / А.В. Иванова // ХС. – 1893. – Вып. 7. – С. 113-131.
45. Калашниковы Г.А. и А.М. Сл.Никольское // ХС. – 1894. – Вып. 8. – С. 172-342.
46. Марусов П. Сл. Кабанье / П. Марусов // ХС. – 1893. – Вып. 7. – С. 431-460.
47. Костиков М. Сл. Литвиновка / М. Костиков // ХС. – 1895. – Вып. 9. – С. 474-478.
48. Струве П.Б. Историческое и систематическое место русской кустарной промышленности / П.Б. Струве // На разные темы. – Спб., 1902. – С. 32.
49. Туган-Барановский М.И. Русская фабрика в прошлом и настоящем / М.И. Туган-Барановский. – Т. 1. Историческое развитие русской фабрики в XIX в. – Спб. : Изд-во Л. Пантелеевых, 1898. – 496 с.
50. Харизоменов С.А. Значение кустарной промышленности / С.А. Харизоменов // Юридический вестник. – 1883. – №2. – С. 415.
51. Ленин В.И. Развитие капитализма в России. Процесс образования внутреннего рынка для крупной промышленности / В.И. Ленин. – М. : Политиздат, 1986. – 610 с.
52. Туган-Барановский М.И. Очерк развития мануфактурной промышленности в России / М.И. Туган-Барановский. – М. : Тип. П. Комисарова, 1912. – 291 с.
53. Багалий Д.И. История города Харькова за 250 лет его существования (1655 – 1905 гг.) / Д.И. Багалий, Д.П.Миллер. – Харьков : издательство Харьковского городского общественного управления, 1905 г. – Т. 1. – 568 с.

Шелихова В.В. Исследование развития крестьянских промыслов Левобережной и Слободской Украины в Российской империи (1860–1890-е гг)

В статье рассматриваются особенности историографического процесса второй половины XIX столетия в Российской империи, которые отображают исследования развития крестьянских промыслов Левобережной и Слободской Украины. Представлено объективный анализ работ, определены их позитивные и негативные стороны в освещении данной проблематики. Рассмотрено как усовершенствовалась, в соответствии с уровнем развития исторической науки, методика исследования, увеличивалось количество источников, расширялась тематика работ, конкретизировались представления о процессах развития крестьянской промышленности.

Ключевые слова: крестьянство, кустарная промышленность, Левобережная Украина, Слободская Украина.

Shelihova V.V. Research on the development of peasant's trades of Left-Bank Ukraine and Slobidska Ukraine in Russian Empire (1860 – 1890-s)

The article deals with the peculiarities of historiographic process of the second part of XIX century in Russian Empire that reflect the investigation of development of peasant's trades in Left-Bank Ukraine and Slobidska Ukraine. It presents an objective works' analysis, determines their positive and negative features in characterizing of aforementioned problem. It was examined how according to the level of development of historical science were improving methods of investigation, was enriching source base, was broadening the subject-matter of works and were concretizing the concepts about processes of peasant's industry development.

Keywords: peasantry, handicraft manufacture, research, Left-Bank Ukraine, Slobodian Ukraine.